

מראה מקומות – מסכת שבת – בורר
הרב צבי סבלפסקי
תערובת אוכל ופסולת

1. שבת עד. "ת"ר היו לפניו" עד "מאי קאמר"

תנו רבנן: היו לפניו מיני אוכלין - בורר ואוכל, בורר ומניח. ולא יברור, ואם בירר - חייב חטאת

2. תוס' שבת עד. ד"ה היו

היו לפניו שני מיני אוכלין גרסי' - וכן פירש ר"ח דבאוכל מתוך אוכל שייכא ברירה שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכולדאותו שאינו חפץ בו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ לאכול וכן משמע בירושלמי דגרס הבורר אוכלים מתוך אוכלים חזקיה אמר כו'

3. רמב"ם הל' שבת ח', הלכות י"ב-י"ג

הלכה יב

הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובירר מין ממין אחר בנפה ובכברה חייב, בקנון או בתמחוי פטור, ואם בירר בידו לאכול לאלתרמותר

הלכה יג

והבורר פסולת מתוך האוכל אפילו בידו אחת חייב, והבורר תורמוסין מתוך פסולת שלהן חייב מפני שהפסולת שלהן ממתקת אותן כשישלקו אותן *עמהם ונמצא כבורר פסולת מתוך אוכל וחייב. הבורר אוכל מתוך פסולת בידו להניחו אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר ט' וחייב, היו לפניו שני מיניאוכלין מעורבין בורר אחד מאחד ומניח לאכול מיד, ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום כגון שבירר בשחרית לאכול בין הערבים חייב

4. שו"ע או"ח שי"ט, ג'

היו לפניו * שני מיני אוכלים מעורבים, בורר אחד מאחד * (יב) ד ומניח (השני כדי) * לאכול מיד. ואם בירר והניח לאחר זמן אפי' לבו ביום, כגון * (טז) שביררשחרית ו לאכול בין הערבים, חייב

באור הלכה ד"ה היו מתחלת דבריו עד "והנה הפמ"ג במ"ז סקי"ב"

היו לפניו וכו' - הנה הפמ"ג מסתפק דאם בירר מין אחד מחבירו ודעתו להניח שניהם אלאחר זמן אם שייך בזה ברירה דהי אוכל והי פסולת ע"שולענ"ד נראה פשוט מלשון הרמב"ם דס"ל דהברירה מה שבורר מין אחד מחבירו ועי"ז הוא כל מין בפ"ע זהו עצם המלאכה אלא דאם דעתו לאכול תיכףוהוא בידו הוי דרך מאכל וא"כ ק"ו הדבר ומה היכא שהניח מין אחד על מקומו שייך שם ברירה וכ"ש בזה שלקח כל מין ומין וביררו לעצמו דחייב

באור הלכה ד"ה ומניח

ומניח השני כדי וכו' - עיין במ"ב והנה לשון המחבר מועתק מהרמב"ם פ"ח מה"ש הלכה י"ג והם כפשטן ומניח לאחרים או לעצמו והרב מוסיףתיבת השני כדי ושינה כונת המחבר והר"מ ז"ל להודיע לנו דאותו שאינו רוצה עתה הוא כפסולת וצריך לברור אותו שרוצה לאכול דוקא וכמש"כהתה"ד [פמ"ג] ואם דעת הרמב"ם הוא ג"כ כהרמ"א לא

ברירא דיש גדולים שאינם סוברין כן עיין בספר מא"מ שהביא בשם הר"ר דוד עראמה בפירושו להרמב"ם שכתב דבשני מיני אוכלים אע"פ שלא אכל מה שבירר אלא מה שהיה בורר בידו הניחו לבו ביום או למחרת ואכל המין הנשאר שרי דלאסרינן זה אלא בבורר פסולת גמור מתוך אוכל משא"כ הכא דהוי ב' מיני אוכלים וכל שבורר כדי לאכול לאלתר שרי עכ"ל המא"מ וכ"כ ג"כ בספר מגלתספר לדעת הרמב"ם אמנם למעשה אין לזוז מדברי התה"ד והרמ"א שמקורן הוא מדברי הרא"ש [ודברי התוספות בד"ה היו וכו'] שכתבו שבורר אותו שאינו חפץ וכו' יש להסתפק אי כונתם בלאתר או אפילו בלאחר זמן ופליגי אדעת הרמב"ם והסמ"ג ויתר הפוסקים דס"ל דפסולת מתוך אוכל לאלתרחיב] ונוגע בענין איסור דאורייתא

באור הלכה ד"ה לאכול

לאכול מיד - הנה בספר ישועות יעקב הקשה בעיקר מלאכת בורר אפילו בורר פסולת מתוך אוכל אמאי חייב הרי הוא מלאכה שאין צריך לגופה דהרי אינו צריך להפסולת כלל אלא שבוררו כדי לדחות הנזק מעליו והרי הוא כמוצא את המת לקוברו ותירץ דענין מלאכת בורר הוא שהפסולת אינוראוי לאכילה וגם האוכל אין ראוי כ"כ לאכילה עם הפסולת שבתוכו גלל כן הוא מפריד הפסולת מן האוכל וא"כ המלאכה אינה נקראת על ברירת הפסולת רק דמתקן האוכל שיהיה ראוי לאכילה וזהו מלאכה הצריכה לגוף האוכל דמשוי ליה אוכל גמור ולפ"ז דוקא פסולת מתוך אוכל דאין ראוי לאכילה כלל מתחלה ומשוי ליה אוכל ע"י הברירה הזאת אבל בשני מיני אוכלין כשמפריד האוכל השני מחמת שאינו רוצה לאכול חשוב משאצ"ל כיון דאוכל זה שרוצה לאכול כעת ראוי לאכילה אף אם לא נפרד האוכל השני ופרידתו הוא רק מחמת שכעת אין נפשו חשקה בו הוי משאצ"ל עכ"ל וא"כ לפי דבריו יהיו דברי הרמב"ם הנזכר בשו"ע ס"א לשיטתו דמלאכה שאצ"ל חייב אבל לדין דפסקינן דמלאכה שאצ"ל פטור לא יהיה חייב לפ"ז בבורראותו שאין חפץ לאכול אפילו בכלי ורק אם בורר אותו שחפץ לאכול לאלתר ובכלי או בידו ולאחר זמן וקשה דלפי דבריו אמאי העתיק הרא"ש [ויתרה פוסקים] דס"ל דמשאצ"ל פטור את הדין דאותו שאינו חפץ לאכול מקרי פסולת וא"א לומר דלהקל העתיק זה כמו שמוכח בדבריו שם וע"כ צ"ל דס"ל לדגם בשני מיני אוכלים המעורבים מתיפה כל מין ע"י ברירת חברו ממנו וע"כ מקרי מלאכה הצריכה לגופה רק כ"ז לא שייך כ"א כשהמינין מעורבין יחד כל מין בחבירו ונתקן המין ע"י ברירת חברו ממנו משא"כ כשמונח בקערה מין אחד על מין שלמטה ממנו ומסלק להמין שלמעלה כדי להגיע למין שלמטה ממנו לא שייך בזה תיקון שיהא נקרא מלאכה שצריכה לגופה ויותר נראה דאפילו איסור דרבנן לא שייך בזה וגם אפילו למ"ד משאצ"ל חייב ג"כ יהיה מותר בזה וכדמשמע לשון הרמב"ם והשו"ע דקאמר היו לפניו וכו' מעורבים משמע אבל אינן מעורבים לא שייך שם בורר במה שמסלק מין אחד מחבירו ואפילו אם תרצה לדחוק ולומר דבמה שאינו מסודר כל מין בפ"ע הוא בכלל מעורבין ושייך בזה שם ברירה מ"מ נראה דאין להחמיר בזה רק כשמסלקו מלמעלה ודעתו בברירתו כדי להניחו לאח"ז דאז אם הוא בכלל ברירה נוכל לומר דמקרי מלאכה וגם מלאכה הצריכה לגופה כיון דבהסרתו מכינו אלא ח"כ לא שנא אם מכינו על יום זה או על יום אחר אבל אם אינו חושב אודותו כלל רק שרוצה להסירו כדי להגיע למין שלמטה ממנו זה לאהוי בכלל בורר כלל דומיא דמה שפסק השו"ע לעיל בסימן שט"ז ס"ז לענין צידת נחש דאם מתעסק שלא ישכנו מותר והוא אפילו להרמב"ם דס"ל דמשאצ"ל חייב וכמו שכתבו המפרשים הטעם כיון שאינו רוצה בעצם הצידה רק כדי להפרידו מעליו לא הוי בכלל

מלאכה דאורייתא וה"נ בענייננו שרוצה לסלקו רק כדי להגיע למין שלמטה ממנו ולענין פסולת מתוך אוכל שאני שמתיפה האוכל ע"י ברירתו משא"כ בזה שאינו מתיפה המין שלמטה עי"ז ורק משום עצם הברירה שבורר כל מין מחבירו וזה לא שייך בזה וכמו שכתבנו ראייה מצידת נחש ואף דשם יש כמה פוסקים דפליגי שם אהרמב"ם וס"ל דעיקר הטעם הוא משום דמשאצ"ל פטור א"כ בענייננו ג"כ נאמר כן דהיא עכ"פ מלאכה שאצ"ל כיון שאינו מתיפה המין שלמטה עי"ז ואינו רוצה ג"כ בברירת המין שלמעלה בעצם רק כדי לסלקו ולהגיע למין שלמטה ממנו ואף דשם יש עכ"פ איסור מדרבנן ורק משום דבמקום הזיקא לא גזרו התירו מ"מ נראה דבענייננו אין להחמיר בזה דהתה"ד גופא מצדד מתחלה להקל אפילו כשנתערבו יחד היטב והוא רוצה לבררו כדי להניחו לאחר זמן ומשום דלא שייך שם בורר היכא דכל מין ניכר בפ"ע ולא החמיר בזה לבסוף רק מטעם חשש חיוב ע"ש וכיון דביררנו בענייננו דלית בזה חיובא בכל גווני נראה דאין להחמיר בדבר

5. רמ"א או"ח שי"ט, ג'

הגה: ושני מיני דגים מיקרי שני מיני אוכלים ואסור לברור א' מחבירו אלא בידו, כדי (יג) לאכלן מיד, אע"פ שהחתיכות גדולות (יד) וכל אחת נכרת בפני עצמה. אבל כל שהוא מין א', אע"פ שבורר חתיכות <ב> גדולות מתוך קטנות, (טו) ה לא מיקרי ברירה. ואפילו היו שני מיניסבורר משניהם ביחד הגדולות מתוך הקטנות או להיפך, שרי הואיל ואינו בורר מין אחד מתוך חברו. **תרומת הדשן סי' נ"ז**

6. ט"ז או"ח שי"ט, ס"ק י"ג "יש אסור" עד סוף דבריו

יש איסור כשנופלים זבובים לכוס שלא יוציאהזבובים לבדן מן הכוס דהו"ל כבורר פסולת אלא יקח מן המשקה קצת עמהם וע"ש

7. באר היטב שי"ט, ס"ק ב' "והמהריט"ץ שם התיר" עד סוף דבריו

8. חזון איש או"ח סימן נ"ג מתחלת דבריו עד "והנה הט"ז סימן תק"ו"

9. ט"ז או"ח שי"ט, ס"ק י"ב "בפרק כלל גדול" עד סוף דבריו

בפרק כ"ג כתבו התו' היו לפניו ב' מיני אוכלים גרסי' כו' עכ"ל ונרא' לכאורה דר"ל דאין שייך ברירה אלא במידי דאוכל אבל בשאר דברים כגון לברור כלי מתוך כלים אין שייך בזה איסור ברירה וכ"מ מכל הנזכ' באיסור בורר נקטוה במידי דאכילה וע"כ לא נקט התנא סתם היו לפניו ב' מינים אלא אוכלים דוקא. אלא דאיתא בגמ' אח"כ שם אמר רבא האי מאן דעביד חביצה /חביתא/ חייב משום ז' חטאות וחשיב רש"י בורר ביניה' דהיינו בוררהצוררו' הגסות מתוכן כו'. וא"כ צ"ל הא דכתבו התו' מיני אוכלין גרסי' לרבנותא דאפי' באוכל מתוך אוכל אמרינן דהנשאר הוה פסולת

10. ערוך השלחן או"ח שי"ט, ז'-ט'

סעיף ז

חיובא דבורר לאו דוקא במיני אוכלין דהא אמרינן בשבת [ע"ד:] אמר רבא האי מאן דעביד חביתא חייב ז' חטאות האי מאן דעביד תנורא חייב ח' חטאותהאי מאן דעביד חלתא חייב י"א חטאות ופירש"י [ד"ה שבע חטאות] בחביתא בירר הצורות הגסות מתוכן הרי שתיים ובתנורא פי' ג"כ כן ובחלתא כתבכוורת של קנים וכו' בירר יפות ה"ז בורר וכו' ע"ש הרי שבכל דבר שייך ברירה והסברא כן הוא דהא במשכן הוה ברירה בסממנים וגם הם אינן לאכילה [וכ"כ הט"ז סקי"ב]

סעיף ח

ולפ"ז יש לשאול שאלה גדולה דאיך מצאנו ידינו ורגלינו בכמה דברים כגון שמונחים מעורבים כפות ומזלגות וסכינים ואנו צריכים כעת לסכינים ובוררים הסכינים מביניהם או הכפות או המזלגות וכן כשתלויים הרבה בגדים על הכותל ונצרך לשנים ושלשה בגדים ונוטלין מהכותל כל הבגדים ובוררין הבגדים הצריכים והשאר תולין על הכותל בחזרה וכן אם היו מונחים הרבה ספרים מעורבין זה על גבי זה וצריך כעת לאיזה ספרים ובוררונוטלן וכן על השלחן אצל העשירים יש כמה מיני קערות קטנות וגדולות ולכל מאכל בוררין קערות שונות וכיוצא בזה כמה עניינים ואם יש ברירה בכלדבר לא מצאנו ידינו ורגלינו בהרבה עניינים

סעיף ט

ותשובת דבר זה משני פנים האחד דבדבר הניכר הרבה לעין הרואה לא שייך לומר בזה ברירה שאין זה ברירה אלא נטילה בעלמא וכל אלו הדברים שחשבנו הם נראים לעין כמו בבגדים וכלים וספרים כמובן ואין לומר הא גם שני מיני פירות נראים לעין כמו תאנים וענבים דאינו כן דמתוך קטנותו וריבויו צריך לבורר זה מזה משא"כ בבגדים וכלים וספרים והשני שהרי יתבאר דבשעת האכילה יכול ליטול אוכל מתוך הפסולת ולאכול שאין זה דרך ברירה ודרך האכילה בכך וממילא דבכל הדברים שאנו צריכין כעת ללבוש הבגדים ולהשתמש בהכלים וללמוד בהספרים הוי כשעת אכילה ולא שייך בזה ברירה [ובוודאי לבורר ספרים זה מזה כדי להעמידן על מקומן או בגדים זה מזה כדי לתלותן וכן בכלים אין היתר לטעם זה אבל לטעם הראשון אין איסור בדבר ויש לעיין בזה דו"ק

11. אור שמח הל' שבת ח' י"א

דע דבורר גדרו הוא בדבר הבלול יחד ומשתמש כשהוא בלול, בזה אם בורר מאתו פסולת מתוך האוכל, או בשני מינים, הוי בורר, והוי מלאכה, אבל בדבר שאינו בלול לא שייך בורר, וזהו שמעורר הירושלמי (שבת פ"ז ה"ב) רמונים מגו רמונין, מעתה אפילו בני נשא מגו בני נשא, פירוש דאינן בלולים, ולפי זה בורר כלי מתוך כלי, דאטו משתמש כשהן בלולים, הלא בכל קערה משתמש בפ"ע לא שייך בהו בורר, אלא שהטורי זהב כתב דבורר הוי לאבמאכל לחודה, רק בעץ ומתכות ג"כ, והביא ע"ז מדברי רש"י (שבת עב, ב ד"ה חייב אחת עשרה) גבי חלתא דבורר קנים יפות חייב, ושם יכול לעשות כשהן בלולין, וזה כתב הט"ז סימן שי"ט ס"ק י"ב, דבדברי התוס' (שם עז, א ד"ה היו) נראה דדוקא באוכלים הוי בורר, ולא כלים, והביא דברי רש"י, וממה שפלטה קולמוסו כלים הביאו המחברים הבאים אחריו דגם בכלי איכא בורר, וטעו בזה, דבמלאכת בורר צריך שיהא בלול, ואין זה לא בכלים ולא בבגדים, אלא שמאכל לאו דוקא וכמו שביארנו